

О. З. Уголькова, Н. Ю. Реверенда
Національний університет “Львівська політехніка”,
кафедра менеджменту і міжнародного підприємництва

ІСНУВАННЯ СЕРЕДНЬОГО КЛАСУ ЯК ОДНА З ПЕРЕДУМОВ ФУНКЦІОНУВАННЯ КРАУДФАНДИНГУ

© Уголькова О. З., Реверенда Н. Ю., 2016

Розкрито поняття середнього класу та його роль для впровадження та розвитку краудфандингу. Автори проаналізували наявні визначення поняття середнього класу та його ключових характеристик. Проаналізовано вплив представників середнього класу на існування краудфандингових платформ. Цікавими є результати дослідження американського середнього класу та його особливостей.

Ключові слова: краудфандинг, краудінвестинг, середній клас, суспільство, інновації.

O. Ugolkova, N. Reverenda
Lviv Polytechnic National University
Department of Management and International Business

EXISTENCE OF MIDDLE CLASS AS A PREREQUISITE OF CROWDFUNDING DEVELOPMENT

© Ugolkova O., Reverenda N., 2016

In current article, authors reveal the concept of the middle class and its role in the implementation and development of crowdfunding. The article aims to prove that the middle class is the social basis for the development of crowdfunding. The challenge lies in the definition of “middle class” and its elements and analysis of social society structure.

The authors made an analysis of existing definitions of middle class and its key characteristics. Characteristics such as middle-class economic independence, awareness of its importance in public life, higher education and professional qualifications and political activity were argued. Also analyze of middle class in Ukraine was conducted, and its features and problematic aspects of research were identified.

Author formulates following conclusion: there is a significant demand for microfinance in Ukraine, which can be secured using crowdfunding models of funds accumulation. Scientists agree that the existence of an active middle class in Ukraine – it is an exaggeration, because the characteristics of the Ukrainian middle class do not meet European and American perceptions of the middle class. Formation of the middle class is the basis for the development of civil society. Only in such circumstances, the development of crowdfunding becomes possible.

Key words: crowdfunding, crowdinvesting, middle class, society.

Постановка проблеми

Краудфандинг є одним із інноваційних методів акумулювання коштів, шляхом використання соціальних мереж та спеціальних інтернет-майданчиків з метою фінансування бізнесових, культурних та соціальних проектів. У європейських державах та державах Північної і Центральної Америки модель краудфандингу активно застосовують підприємці, та підтримує суспільство. Світові обсяги краудфандингу є значними та збільшуються удвічі щороку.

У нашій державі існує безліч обмежень, що зумовлюють відсутність краудфінансових майданчиків для фінансування проектів: технічні, технологічні, культурні, правові та економічні. Єдиним функціонуючим українським майданчиком є biggggidea.com, який зумів закумулювати за 7 років свого існування понад 6 мільйонів гривень та успішно реалізувати понад 100 проектів. Варто зауважити, що на ньому фінансуються лише культурні та соціальні проекти, натомість у світі 41 відсоток від усіх проектів – це бізнес-проекти. Основним стримувальним фактором розвитку краудфінансових операцій в нашій державі є відсутність довіри з боку суспільства та незначний відсоток активного середнього класу в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Сьогодні наукові дослідження краудфінансування знаходяться на етапі розвитку, і це зрозуміло, враховуючи, що термін “краудфінансінг” з’явився лише 10 років тому. Автором поняття “краудфінансінг” вважають Джеффа Хау. Багато досліджень та праць на тему краудфінансування є у доробку американця Ентоні Зеолі. Ці науковці досліджували причини застосування краудфінансування, його розвиток та аналізували американське законодавство у цій сфері. В українській науці праці на тему краудсорсингу та краудфінансування належать О. С. Марченко, Ю. М. Петрушенку, І. Ю. Косулі та іншим. Ці дослідники аналізували краудфінансінг з соціального погляду, досліджували умови реалізації краудфінансування в національній економіці, визначали переваги застосування краудфінансування над традиційними методами фінансування проектів.

Проте проблематику середнього класу та його роль у формуванні суспільства досліджувало багато іноземних та вітчизняних науковців. В Україні питаннями існування середнього класу займалися: О. В. Горбань, що досліджував середній клас як структуротвірний елемент громадянського суспільства, В. В. Грицанюк, що аналізував середній клас як соціальну основу формування політики центризму, Т. М. Чернецька, яка вивчала середній клас як суб’єкт соціальної дії та багато інших.

У Сполучених Штатах Америки активно досліджує середній клас дослідницький центр Pew Research Center. Відомим є американський науковець R. Eskow, який займається вивченням факторів, що “вбивають” середній клас у США.

В європейських державах авторами досліджують середній клас такі науковці, як Жюльєн Дамон, Луї Шовель, Лоран Вок’є. Вони досліджують сучасний стан представників середнього класу та порівнюють цю ситуацію у різних країнах.

Формулювання цілей

Метою статті є обґрунтування, що середній клас є соціальною основою для розвитку краудфінансування. Завдання полягає у визначенні поняття “середній клас” та його елементів, аналізі соціальної структури суспільства та обґрунтуванні необхідності існування середнього класу для розвитку краудфінансування.

Виклад основного матеріалу

Вперше про важливість та необхідність значної кількості представників середнього класу у суспільстві заявив ще Аристотель. Його ідеальна держава – політія – складалась зі значної кількості “середніх” людей з середніми доходами та середньою приватною власністю. Саме цей клас, за словами Евріпіда, “рятує держави”. Він не настільки бідний, щоб деградувати, і не настільки багатий, щоб стати клікою – спільнотою людей, що прагнуть будь-якими засобами досягти власних корисливих цілей. Античні філософи вважали, що ідеальна держава – це та, де такі “середні” громадяни становлять значну частку населення, щоб зробити державу справді народною, стежити за відповідальністю керівних органів держави і вибирати гідних з метою запобігання злу.

Варто зауважити, що суть питання не змінилася, адже таке суспільство, в якому середній клас представляє значну його більшість, вважається політично стабільним. Натомість, якщо в певній державі є багато бідних або багатих, то виникають соціальні конфлікти та протистояння.

Згідно з марксистським підходом ключовою особливістю середнього класу є той факт, що вони є власниками засобів виробництва, але при цьому живуть за рахунок доходів, отриманих власною працею [1].

З вищенаведеного можна зробити висновок, що середній клас характеризується відносно високим рівнем доходів. Бідними доцільно вважати сім'ї, що здатні купувати лише товари першої необхідності. Олігархами є ті люди, що мають змогу придбати будь-які товари розкоші. Середній клас представлений сім'ями, що мають змогу повною мірою задовольняти власний попит на товари першої необхідності та купувати товари тривалого вжитку [2]. У кожному суспільстві є представники кожного класу, важливим є те, як виглядає їхнє відсоткове співвідношення.

The Federal Reserve Board (FRB) – керівний орган Федеральної резервної системи Сполучених Штатів Америки, провів дослідження “Контроль фінансово-економічного стану американських споживачів” у 2013 р. Згідно з цим дослідженням, 49 відсотків людей, що працюють неповний робочий день, готові працювати більше годин, одержуючи їх поточну заробітну плату; 29 відсотків американців розраховують заробити вищий дохід у наступному році; 43 відсотки домовласників сподіваються на збільшення вартості. Тобто загалом вони оцінили свій фінансовий стан позитивно. Проте відповідь на одне питання здивувала усіх. FRB запитали респондентів, чи зможуть вони заплатити 400 доларів непередбачуваних витрат. 47 відсотків респондентів заявили, що вони покриватимуть витрати за рахунок або кредиту, або продажу чогось, або вони взагалі не зможуть справитись із такими витратами [3].

Цікавим є і той факт, що рівень особистих заощаджень у США становив 13,3 відсотків у 1971 році, а починаючи із 2005 року він становить від 2 до 3 відсотків, лише у 2014 цей показник піднявся до 5,1 відсотка [3].

Середній клас у США становить 37 % згідно із даними Pew Research Center [4]. У Франції вважають, що є 30 % бідних та 20 % багатших. Отже, середній клас утворює проміжне ядро з 50 % населення. Переважна більшість французів (66 %) кажуть, що вони належать до цієї категорії. Ця цифра є вищою, ніж реальна, що зумовлене бажанням стати частиною привілейованих [5]. В Україні до представників середнього класу себе зараховують понад 50 % українців, про що свідчать різноманітні соціологічні опитування [6].

Згідно з даними Інституту соціології НАН України частка середнього класу в Україні становить 22 %. Серед них своє житло мають понад 85 %, авто – 64 %, відпочивають за кордоном – 31 % [2].

Проте, згідно з думкою експертів, які аналізують і інші характеристики середнього класу, окрім фінансового забезпечення, до середнього класу в Україні належать віднести лише близько 10 % населення.

Отже, для того, щоб об'єктивно оцінити кількість представників середнього класу, доцільно визначити основні критерії віднесення населення до цього класу. Навіть у США проблематика середнього класу є дуже важливою. Варто зауважити, що одразу після того, як Б. Обама обійняв посаду президента США у 2009 р., він створив цільову групу, дослідження якої були спрямовані на підвищення рівня життя середнього класу. Але спочатку цільова група повинна була дати визначення середнього класу.

Згідно із даними соціологічних видань основними критеріями вирізнення середнього класу є:

- економічна незалежність;
- професіоналізм;
- висока самооцінка та усвідомлення своєї значимості в громадському житті [7].

Інші українські науковці до вищенаведених елементів додають: володіння нерухомістю; наявність власної справи; вищу освіту і професійну кваліфікацію; політичну активність.

Іноземні дослідники часто орієнтуються не на річний дохід, а на кількість заощаджень та інвестицій. Такий підхід діє, наприклад, для аналізування достатку літніх людей, які живуть лише на свої заощадження. Американські дослідники називають цей показник багатством.

Ще одним методом визначення представників середнього класу є аналіз їх витрат на споживання. Деякі вчені вважають, що такий метод є ефективнішим та точніше відображає

добробут населення. В багатьох державах уряд чи місцеві органи влади надають допомогу у вигляді продовольчих талонів, знижок на сплату комунальних платежів та інше. Цих неготівкових допомог не враховують до доходу чи багатства. Професор американського університету Нотр-Дам Джеймс Х. Салліван до витрат на споживання зараховує витрати на харчування, транспорт, розваги, житло та інші предмети. Цікаво те, що науковець не враховує витрати на охорону здоров'я і освіту. Він вважає, що ці витрати можна розглядати як інвестиції [8].

Дослідники Федерального резервного банку Сент-Луїса (США) вирішили використати складніший підхід. Для того, щоб визначити середній клас, вони поєднують соціологію з економікою. Науковці використовують три демографічні характеристики: вік, освіту і походження. Середній клас, як правило, складається з людей, які відповідають деякій комбінації цих трьох характеристик. Наступна блок-схема описує результати досліджень цього банку (рисунок).

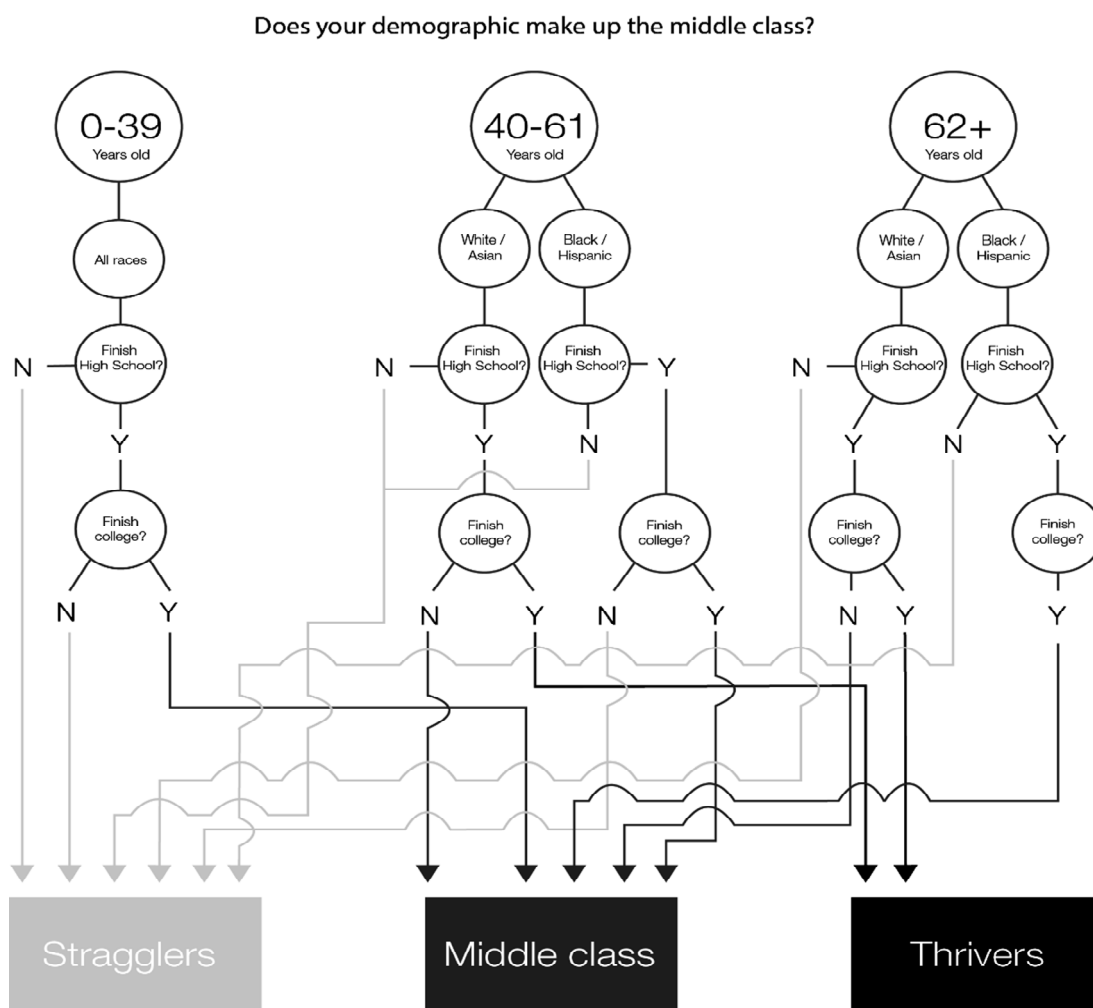
Отже, дослідники банку поділяють людей на три групи відповідно до їх віку:

- 0–39 років;
- 40–61 років;
- понад 62 роки.

Щодо освіти, то в дослідженні є такі критерії:

- чи закінчили середню школу? Y / N – Так / Ні;
- чи одержали вищу освіту? Y / N – Так / Ні.

Третім критерієм стало походження: white – представники європеїдної раси, black – представники негроїдної раси, hispanic – представники іспаномовної культури, asian – представники монголоїдної раси.

Блок-схема “Чи ваші соціальні характеристики роблять вас представником середнього класу?” [8]

Отже, дослідники Федерального резервного банку поділяють людей на три класи відповідно до сукупності цих трьох характеристик :

- Stragglers – вищий клас,
- Middle Class – середній клас,
- Thrivers – низький клас.

Відповідно до цього підходу, до середнього класу американці зараховують: людину будь-якої раси віком до 40 років, що одержала середню та вищу освіту, представників європеїдної або монголоїдної раси лише з середньою освітою, представників іспаномовної культури чи представника негроїдної раси, що одержали і середню, і вищу освіту.

Деякі дослідники вважають доцільним розподіляти представників середнього класу на декілька груп залежно від виду їхньої праці. Так, найпоширенішою є класифікація середнього класу на 3 великі підкатегорії:

Ї Представники робочого класу: такі люди не одержують стабільної заробітної платні щомісяця, їхня праця оплачується погодинно або відрядно, зазвичай це представники професій, де потрібно працювати руками. Переважно представники цієї підкатегорії не мають вищої освіти.

Ї Представники “міщанства”: офісні працівники нижчої ланки службовців, зазвичай з невисоким рівнем доходів та невеликою кількістю повноважень. Більшість з них мають вищу освіту.

Ї Представники вищого середнього класу або професійний клас: вони заповнюють вищі посади керівників офісів [9].

В Україні визначити середній клас непросто. Першою проблемою, що виникає при дослідженні середнього класу, стає значний відсоток тіньової економіки, який у 2015 р. досяг 47 % від українського ВВП [10]. Така ситуація не дозволяє об’єктивно оцінити фінансовий стан наших громадян. Поширеною є ситуація в нашій державі, коли хтось із зарплатою 400 доларів купує собі автомобіль вартістю 50 тисяч доларів без використання позик. Отже, таку людину не можна зарахувати до середнього класу, адже очевидно, що вона пов’язана із тіньовим капіталом та бізнесом або ж з корупцією та криміналом.

Іншою проблемою стає масовість вищої освіти. Україна входить в п’ятірку держав світу за кількістю населення з вищою освітою. Варто зауважити, що кількість громадян з вищою освітою у державах з розвинутою економікою сягає 10–20 % населення. Саме тому критерій освіченості не дозволяє об’єктивно оцінити середній клас в Україні.

Деякі дослідники вважають, що лише 5 % українців варто вважати представниками середнього класу, враховуючи таку характеристику середнього класу, як політичні вподобання і політична активність [11]. За кордоном саме середній клас контролює діяльність керівних органів держави і першим реагує на їхні помилки чи неправильно прийняті рішення.

Наявність у державі середнього класу є важливою для розвитку краудфандингу, адже зазвичай представники середнього класу є тими, хто відгукується на соціальні та бізнес-проекти і пропозиції. Вони є свідомими і зацікавленими в розвитку власних міста, регіону чи держави загалом та мають необхідну фінансову забезпеченість. Звичайно, існують люди, що хочуть інвестувати чи підтримати певні краудфандингові чи краудінвестингові проекти, проте в них немає матеріальної можливості це зробити. Олігархи, натомість, мають фінансову базу для забезпечення таких проектів, проте в них немає бажання та зацікавлення до такої діяльності. Вони займаються лише великомасштабним інвестуванням у виробничі активи чи фінансові інструменти.

Середній клас є перспективним з цього погляду, адже саме він володіє технічною та технологічною грамотністю. Доступ до Інтернету і відповідно до краудфандингових майданчиків має ключове значення. Технічна грамотність є важливою не лише для того, щоб підтримати проект фінансово, а й для того, щоб допомогти йому, займаючись інтернет-маркетингом чи поширенням інформації у соціальних мережах. Технічна грамотність проявляється і в тому, що необхідно бути в змозі використовувати кредитні, дебетові картки або інші методи цифрової оплати.

Висновки

Існування середнього класу в Україні є необхідним для впровадження такої важливої та необхідної для України моделі фінансування, як краудфандинг. В нашій державі існує значний попит на мікрофінансування, який можна забезпечити використанням краудфандингових моделей акумулювання коштів. Науковці підтримують думку, що існування активного середнього класу в Україні – це перебільшення, адже характеристики українського середнього класу не відповідають європейським та американським уявленням про середній клас. За даними досліджень, чисельність громадян з високим рівнем доходу становить 2–6 % населення нашої держави, а більшість населення – це малозабезпечені люди, що можуть дозволити собі придбати лише товари першої необхідності.

Сьогодні ефективний середній клас замінений нижчим класом, отже, він не виконує своїх суспільно-необхідних функцій та не є гарантом соціальної стабільності в державі. Середній клас повинен бути опорою та ініціатором демократичних перетворень у країні. Саме тому одним із важливих завдань в Україні має стати створення сприятливих умов для стимулювання розвитку середнього класу. Формування середнього класу є основою становлення громадянського суспільства: активного, з підприємницькою жилкою та соціальною відповідальністю. Лише в таких умовах розвиток краудфандингу стає можливим.

1. Усова Ю. О. *Середній клас як соціальна основа громадянського суспільства* / Ю. О. Усова. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/13_NPN_2010/Politologia/65786.doc.htm
2. Шульгін Ю. *Середній клас як соціальна основа демократичних перетворень в Україні* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/26602/44-Shul'gin.pdf?sequence=1>
3. Gabler N. *The secret shame of middle-class Americans*. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.theatlantic.com/magazine/archive/2016/05/my-secret-shame/476415/>
4. *The American Middle Class Is Losing Ground*. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pewsocialtrends.org/2015/12/09/the-american-middle-class-is-losing-ground/>
5. *Appartenez-vous a la classe moyenne*. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.lefigaro.fr/social/2014/04/16/09010-20140416ARTFIG00110-tes-vous-riche-pauvre-ou-appartenez-vous-a-la-classe-moyenne.php>
6. *Середній клас в Україні: нечисленний і невпливовий*. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bbc.com/ukrainian/entertainment/2013/06/130604_ukraine_middle_class_az
7. Кузьменко Т. М. *Соціологія: навч. посібник*. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 320 с.
8. *What is middle class, anyway?* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://money.cnn.com/infographic/economy/what-is-middle-class-anyway/>
9. *Middle class america definition* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.moneycrashers.com/middle-class-america-definition-income-range-jobs/>
10. *Тіньова економіка України* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://espresso.tv/news/2015/08/14/tinova_ekonomika_ukrayiny_vyroslo_do_47
11. *Середній клас України* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bbc.com/ukrainian/entertainment/2013/06/130604_ukraine_middle_class_az